

Ксенија Ј. Кончаревић

Православни богословски факултет, Универзитет у Београду

Стилистика у високом теолошком образовању

Сажетак: У раду¹ се разматра потреба изграђивања специфичних лингвистичких и комуникативних компетенција на матерњем (српском) језику у програмима основних студија теологије релевантних за обављање пастирске и катихетске службе. Аутор теоријски заснива основне димензије садржаја предмета Практична стилистика, чији је циљ стицање теоријских знања о језичком планирању, језичкој политици, функционалној стилистици, стилистици ресурса и теорији жанрова (у примени на пастирску и катихетску сферу), овладавање умењима анализе интра- и екстралингвистичких параметара релевантних стилова, подстилова и жанрова на материјалу савременог српског језика, као и умењима компетентног самосталног састављања текстова из стилова и жанрова најрелевантнијих за пастирску и катихетску делатност.

Кључне речи: Високо теолошко образовање, савремени српски језик, функционална стилистика, теорија жанрова, стилистика ресурса, сакрални стилови и жанрови.

Савремена лингводидактичка парадигма као централну категорију у опредељивању за стратегију и тактику наставе језика поставља комуникативну компетенцију, чији ниво, дубина и садржај варирају у зависности од сваког конкретног профила; њена структура, међутим, инваријантног је карактера, а сачињавају је лингвистичка, социолингвистичка, дискурзивна, социокултурна, социјална и стратегијска компетенција (исп. Митрофанова 1996: 15–17). Теоријско и практично владање функционалном стилистиком представља битну конституенту лингвистичке и социолингвистичке димензије комуникативне компетенције — у првом случају као претпоставка способности обликовања граматички правилних облика и синтаксичких конструкција и адекватног разумевања смисаоних сегмената говора, а у другом као темељ за оптимално одабирање језичких облика и начина изражавања у зависности од услова у којима се одвија говорни чин (ситуација, комуникативни циљ, интенција говорника, социјална и функционална улога комуниканата, њихови узајамни односи и сл.). Међутим, колико год то парадоксално звучало, чињеница је да је настава стилистике најслабије разрађени део методике наставе српског језика, те да, изузев књижевнореторичког и донекле информативно-публицистичког, а у појединим образовним профилима и административно-пословног стила, у високошколском образовању она углавном остаје изван видног поља наставника и студената.

На студијама теологије, где се образују будући свештенослужитељи и катихете (вероучитељи), као и посленици у медијској сфери деловања Цркве, стилисти-

¹ Рад је израђен у оквиру пројекта Православног богословског факултета Универзитета у Београду под називом „Српска теологија у XXI веку: фундаменталне претпоставке теолошких дисциплина у европском контексту — историјска и савремена перспектива“, потпројекат „Славистичка истраживања у теоллингвистици“, који финансијски подржава Министарство просвете и науке Републике Србије (евиденциони број пројекта 179078).

ка матерњег језика игра веома значајну улогу као јединствен оквир за формирање професионално релевантних језичких компетенција уз чије поседовање ће студенти бити кадри да се компетентно укључе у све димензије комуникације и мисије Цркве у савременом друштву.

Познавање функционисања језичких јединица, класа и категорија у српском књижевном језику у складу са његовом функционалном раслојеношћу, као и поседовање јасне представе о систему функционалних стилова неизоставни је део теоријско-лингвистичке компетенције студената теологије, као што је и њихова професионална компетенција (у ширем смислу) незамислива без поштовања стилистичке норме, културе говора, без поседовања умења варијантног коришћења стилистичких средстава при продукцији у различитим ситуацијама, комуникативним сферама и контекстима општења те њихове адекватне рецепције. Комплекс теоријских знања, практичних умења и навика овога типа на теолошким студијама обезбеђује се извођењем предавања и аудиторних вежбања из стилистике, што је у курикулумима нашло одраза почев од академске 2013/14. године, када је на Православном богословском факултету Универзитета у Београду, јединој акредитованој теолошкој високошколској установи у земљи, на основним студијама уведен двосеместрални изборни предмет Сакрална комуникација са основама стилистике, који је наишао на веома добар одазив код студената (преко 200 слушалаца). Од 2014/15. године, на основу нових акредитованих курикулума, на основним студијама у својству изборног предмета у богословско-катихетском и богословско-пастирском програму (основне академске студије) заступљен је двосеместрални предмет Практична стилистика, на мастер студијама религиолошког програма једносеместрални предмет Сакрална комуникација, а на докторским студијама такође једносеместрални предмет Теолингвистика, у којој значајно место заузимају садржаји из стилистике сакрума² (о предмету теолингвистике и основним подручјима истраживања, на основу којих је и конструисан курикулум, в. Кончаревић 2011 б: 187–209; Кончаревић 2013 а: 5–10).

Лингвостилистика се у оквиру теолошких студија може издвојити у аутономну студијску дисциплину како на основу научних (висока теоријско-методолошка фундираност овога подручја, бројност и разноврсност фундаменталних и примењених истраживања, постигнути резултати), тако и на основу дидактичких чинилаца (релевантност ове области за међупредметно корелирање са Омилитиком и Реториком, за примену стечених знања, навика и умења у професионалној делатности свештенослужитеља и катихета). Извођење наставе стилистике на нефилолошким студијама, међутим, скопчано је са извесним тешкоћама везаним за неопходност перманентног уграђивања елемената општелингвистичке компетенције у курс стилистике ради адекватног постављања појмовно-терминолошке базе. Како истиче Б. Тошовић, “да би се у наставу увела једна тако сложена област као што је стилистика, мора постојати разрађен систем језичке наставе у целини. То значи да без солидних курсева фонетике, морфологије, синтаксе итд. нема ни курса стилистике: о стилистици се студентима може говорити тек када већ постоје стабилна знања везана за поменуте језичке нивое. (...) Природа стилистике је таква да њену основу чине знања из других језичких дисциплина, тако их да у студијском процесу она увек мора *следити*, а не претходити им“ (Тошовић 1989: 45). У нашем случа-

² У програмима теолошких факултета и духовних академија у Руској Федерацији и Украјини предмет Функционална стилистика има карактер обавезности, и смештен је на завршне године студија, како би остваривао што тешњу корелацију са Реториком и Омилитиком (такође обавезни предмети).

ју знања везана за претходне језичке нивое стечена су у средњој школи (нагласићемо да већина студената, посебно на богословско-пастирском програму, долази из средњих стручних школа — богословија, у којима школовање траје пет година, колико се слуша и предмет Српски језик са предметним подручјима Језик и култура изражавања и Књижевност).

Минимум (одн. неопходан и довољан ниво) стилистичке компетенције студентата теологије, по нашем мишљењу, изражава се у: (а) поседовању основних теоријско-методолошких и стручно-апликативних академских компетенција у домену језичког планирања, језичке политике, функционалне стилистике, стилистике ресурса и теорије жанрова (у примени на пастирску и катихетску сферу), као и пратећих апликативних способности непосредног опсервирања и анализе релевантних појава и елемената на конкретном материјалу уз помоћ објективних истраживачких метода и техника, и (б) оспособљености за примену стечених знања и умења у пастирској и катихетској делатности, као и у целокупном домену мисије и комуникације Цркве. Стога се као циљ наставе у усвојеним нормативним документима поставља „стицање теоријских знања о језичком планирању, језичкој политици, функционалној стилистици, стилистици ресурса и теорији жанрова (у примени на пастирску и катихетску сферу), овладавање умењима анализе интра- и екстралингвистичких параметара релевантних стилова, подстилова и жанрова на материјалу савременог српског језика, као и умењима компетентног самосталног састављања текстова из стилова и жанрова најрелевантнијих за пастирску и катихетску делатност“ (Књига предмета 2014: 47).

Садржаји наставе Практичне стилистике за теологе засновани су на теорији функционалних стилова и жанрова у сакралној сфери. Основна категорија на чијем се дидактичком транспоновању заснива курс стилистике на теолошким студијама јесте сакрални функционалностилски комплекс³ (о нашем поимању ове категорије детаљније в. Кончаревић 2012 б: 120–127; преглед схватања „сакралног стила“ у славистици в. у: Кончаревић 2011: 192–203), у чијем оквиру студенти упознају све стилове који га конституишу. Овде ћемо најпре изнети оријентациони опсег чињеница и генерализација који студенти усвајају индуктивно и дедуктивно, на основу аналитичког сагледавања репрезентативног корпуса текстова, као из лингвостилистичке литературе.

Теолошки научни сџил опслужује превасходно писмену, а донекле и усмену (симпозијуми, научни скупови, академска предавања, дискусије) комуникацију чији предмет представљају разни аспекти богословске мисли. Реализује се у три

³ О концепцији функционалних стилова, подстилова и жанрова подробније в. у: Абдјаљан, И. П., Иванова И. Н., *Стилистика руског језика*. Москва: Компания Спутник, 2001; Арнольд, И. В. *Стилистика современног англійског језика*. Ленинград: Просвещение, 1973; Бондалетов, В. Д. et al. *Стилистика руског језика*. Ленинград: Просвещение, 1989; Гвоздев, А.Н. *Очерки по стилистике руског језика*. Москва: Просвещение, 1965; Голуб, И. Б. *Стилистика современног руског језика*. Москва: Высшая школа, 1976; Guiraud, P. *Stilistika*. Sarajevo: Veselin Masleša, 1964; Кожин, А. Н., Крылова, О. А., Одинцов, В. В. *Функциональные типы русской речи*. Москва: Высшая школа, 1982; Кожина, М. Н. *Стилистика руског језика*. Москва: Просвещение, 1983; Рагина, С. И. *Функциональная стилистика руског језика*. Таллинн: Коолибри, 2000; Радовановић, М. *Социоллингвистика*. Сремски Карловци — Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића, 2003; Розенталь, Д. Э. *Практическая стилистика руског језика*. Москва: Высшая школа, 1977; Романова, Н.Н., Филипов А.В. *Стилистика и стили*. Москва: Флинта — МПСИ, 2006; Симић, Р. *Ојшћја сџилстџика*. Београд: Никшић: Јасен, 2001; Симић, Р. *Сџилстџика срској језика*. Београд: Филолошки факултет, 2000; Симић, Р., Јовановић, Ј. *Основи теорије функционалних сџилова*. Београд: Никшић: Јасен, 2002; Тошовић, Б. *Функционални сџилови*. Београд: Београдска књига, 2002; Цвиллинг, М. Я. *Обице и частные проблемы функциональных стилей*. Москва: Наука, 1986; Чаркић, М. *Увод у сџилстџику*. Београд: Научна књига, 2002.

подстила (богословско-академски, богословско-дидактички и богословско-популарни) и већем броју жанрова, као што су научне монографије, научни чланци (оригинални и прегледни), студије, расправе, дисертације, уџбеничка литература, енциклопедије, лексикони, иступања у научним дискусијама, научни реферати, академска предавања, семинарски, завршни и дипломски радови студената, научно-популарна излагања и жанрови научно-популарне литературе. Основна екстралингвистичка обележја теолошког израза која су идентична са обележјима научног стила других дисциплина јесу прецизност, апстрактност, логичност и објективност, што, како је у свом дисертационом истраживању показала Ивана Кнежевић, не искључује и извесне особине атипичне за општенаучни стил — експресивност и емоционалну маркираност израза (Кнежевић 2011 б: 204–220; подробније о научном стилу у области теологије в. и у: Кнежевић 2011 а; Кончаревић 2010).

Административно-пословни стил у сфери деловања Цркве опслужује сферу административно-правних односа унутар организације и устројства Цркве, као и регулативе односа на релацији Црква — држава. У његовом саставу издваја се неколико подстилова: (а) законодавни у ужем смислу (закони, прописи, правила, укази, акта канонског права, статуту црквених органа и организација и др.); (б) административно-канцеларијски (акта, одлуке, пословни документи, изјаве, аутобиографије, пуномоћја и др.) и (в) дипломатски (коминикеи, споразуми, конвенције и др.).

Административно-пословни стил реализује се скоро искључиво у писменој форми. Усмени карактер могу имати само поједини његови жанрови, као што су излагања на званичним скуповима, службени и дипломатски преговори и слично.

Основне одлике овога стила јесу прецизност излагања, која не допушта могућности двојаког тумачења, детаљност, стереотипност и стандардизованост у исказивању садржаја и директивни карактер поруке. Језик административних и правних докумената изискује пре свега изванредну прецизност и немогућност неправилних (невалидних) или различитих (алтернативних или међусобно искључивих) тумачења. Овај стил тежи изразитој стандардизацији, стереотипизацији и одсуству било какве емоционалности или субјективизма. Све наведене црте налазе одраз не само у систему језичких средстава него и у екстралингвистичким начелима обликовања конкретних административно-правних текстова — у њиховој структури, композицији, рубрикацији, односно у стандардизованом уобличавању већине административно-пословних докумената.

Информативно-публицистички стил у сфери комуникације и мисије Цркве један је од данас најрелевантнијих функционалних стилова унутар сакралног функционалностилског комплекса.

Свеукупна продукција информативно-публицистичког стила обједињује се под општим називом — *јавно информисање (медијска сфера) и публицистика*. Тематика информативно-публицистичких остварења актуелна је и усмерена на конкретна питања друштвеног и јавног живота. Дела која препрезентују информативно-публицистички стил штампају се у православној периодици (новинама и часописима), у посебним издањима (књигама, брошурама), објављују у електронским медијима, или се реализују у усменој форми преко средстава јавног информисања (радио, телевизија).

Информативно-публицистички стил се користи у чланцима, есејима, фељтонима, репортажама, интервјуима, обраћањима архијереја и пастира Цркве, сабор-

ским, синодалним, епархијским саопштењима за јавност, у различитим врстама популарних медијских обраћања клирика и верника.

У основне функције црквеног новинарства и публицистике, које се односе на специфичне особености овог стила које га издвајају од других функционалних стилова, спадају (а) *саопшћивање* (информациона функција) и (б) *деловање* (функција убеђивања). Задаци онога који говори или пише информативно-публицистички текст састоје се у томе да пренесе информације, али и да интелектуално, емоционално и волитивно делује на слушаоца или читаоца тако да у њему изгради одређени став према њиховом садржају.

У информативно-публицистичком стилу постоји неколико подстилова који се међусобно разликују по својим функцијама и по различитим начинима употребе језичких средстава: 1) информациони; 2) аналитички; 3) уметничко-публицистички.

Информациони њодсћил пружа информације о актуелним збивањима у животу и деловању Цркве. Основни задатак жанрова који га репрезентују (чланак, краћа информација, шира информација, хроника, преглед писања штампе, интервју, извештај и сл.) јесте да кратко и јасно саопште информацију о неком догађају. Овај подстил је по сувоћи и неутралности израза најближи административно-пословном и научном стилу, а веома је удаљен од књижевног стила. Он има стандардну структуру и обично садржи три сегмента: шта се, где се и како се нешто догодило. У неким случајевима (рецимо, у агенцијским вестима) једна реченица користи се као сложена синтаксичка целина и чини један пасус. У информативним текстовима појављује се обиље фактографског материјала, што условљава изражено присуство номенклатурне лексике (географски називи, антропоними, званични називи функција и титула званичника).

Аналићички њодсћил, који репрезентују жанрови уводника, коментара, аналитичког чланка, осврта, прегледа писања штампе, коментара, има циљ да представи, оцени, прокоментарише неку појаву у животу и деловању Цркве. Новинске анализе су веома различите — од неутралних до веома сликовитих и упечатљивих. Овај подстил близак је научном начину изражавања, али се одликује мекшом и редукованом аргументацијом, назначеним претпоставкама, непотпуним цитирањем, односно парафразирањем, изостављањем библиографских података. Разлог за то није недостатак жеље да се одређена појава сагледа комплексно и објективно, него потреба да се проблем приближи масовном реципијенту који није ни спреман, ни вољан да улази у дуг, сложен и њему непримерен аналитички текст, какав би био примерен само особама са систематским теолошким образовањем. Стога, уместо потпуног аналитичког сагледавања, навођења опсежне аргументације, образлагања и доказивања, тежи се убедљивости и стварању одређених ставова и вредносних оријентација код читалаца. У овом подстилу запажамо веће присуство терминологије, што га приближава научном стилу у сфери теологије, али се од њега разликује присуством емоционалности и експресивности у изражавању.

Књижевнојублицистички њодсћил појављује се у репортажама, путописима, фељтонима и сл. Овде се новинар издиже изнад уобичајеног медијског израза и упушта у естетско осмишљавање догађаја, појава, реалија (нпр. репортаже из парохија, духовних школа, црквених установа, путописи посвећени светињама — храмовима, манастирима, чудотворним иконама, изворима воде која дарује исцељење, фељтони о историјату и савременом животу монаштва, итд.), чиме долази на раван прозних писаца, с том разликом што мора да се прилагоди масовном читаоцу.

Избор језичких средстава у информативно-публицистичком стилу зависи пре свега од специфичности појединих његових жанрова. Пошто је информативно-публицистички стил неутралан, он користи разна стилистички немаркирана средства, односно општејезичка средства која припадају разним функционалним стилловима. Ово заправо представља његову основну стилску особину. Оно што га чини посебним функционалним стилем унутар сакралног функционалностилског комплекса јесте: (1) изражен информативни потенцијал, (2) конкретност, (3) лакоћност и (4) експресивност.

Разговорни стил у унутарцрквеној комуникацији опслужује сферу личних (у широком смислу), тј. незваничних, неслужбених, уобичајених односа између припадника Цркве — носилаца православног социолекта⁴. Овај језички израз прилагођен је непосредним потребама општења, остварујући се у дијалогу двају или више комуниканата. Важно је напоменути да колоквијални израз настаје без претходне припреме, прелиминарног структурно-композиционог осмишљавања, без свесног избора и комбиновања језичких елемената, без прераде и дораде исказа. Овај стил, пре свега, рачуна на непосредност и тренутну рецепцију у процесу комуникације. Због тога у разговорном језику није остварен висок степен тачности (прецизности) и јасности исказа. У њему су често присутне непотпуне реченице, изрази, фразе, језичке конструкције — саговорници се довијају на разне начине да реципирају и антиципирају исказ других учесника у комуникацији. Стилске особености разговорног израза се испољавају у обележјима неусиљеног излагања, конкретности, наглашене експресивности, изражавања субјективног односа према објекту говорења, као и у утицају екстралингвистичких (паралингвистичких) елемената (мимика, гестови, позе, „језик свакодневног уобичајеног понашања“).

У систему функционалних стилова који конституишу сакрални функционалностилски комплекс стил **књижевноуметнички стил у сфери духовности** заузима посебно место. У овом стилу, који се реализује у поетском и прозном подстилу, као материјал функционише тоталитет националног језика, са свим богатством својствених му смисаоних и изражајних средства, манифестују се све његове стилистичке могућности. Књижевни текст са духовном тематиком често је и носилац битних информација о средствима, нормама и традицијама сакралне комуникационе културе (детаљније в. Кончаревић 2013 б: 13–34)

У оквиру сваког функционалног стила издвојеног и у претходном излагању описаног унутар сакралног функционалностилског комплекса, односно подстила на следећој равни стратификације, издвајамо: (а) жанрове заједничке профаном и сакралном функционалностилском комплексу, са модификацијама у овом потопњем (у даљем излагању графички означени нормалом), и (б) жанрове који немају пандана у профаном функционалностилском комплексу (у даљем излагању графички означени италиком). Овде ћемо понудити једну оквирну таксономију, која уједно представља инвентаризацију садржаја наставе Стилистике на теолошким студијама:

⁴ Под религијским социолектом (религиолектом) у теолингвистици се подразумева релативно стабилан, социјално маркирани подсистем националног језика који опслужује комуникативне потребе ограничене социјалне групе — припадника одређене конфесије, односно чланова одређене верске заједнице, рефлектујући теоцентричну слику света и поседујући лексичке, фонетско-прозодијске, творбене и граматичке специфичности. Са аспекта стратификације, религијски социолект представља укупност језичких средстава којима се служе чланови одређене етносоциокултурне заједнице обједињени основним стратумом вере у Бога, односно *теоцентричним виђењем света*, али и заједничким доктринарним и богослужбеним одликама иманентним одређеној конфесији или деноминацији (Бугаева 2008 а: 31–42).

1. научни стил у области теологије:

- (а) богословско-академски подстил: *богословски тракџаџи, џумачења дидлијских књиџа, џумачења свеџооџачких сџиса, велики кайџихизиси, изложења вере, ороси (саборна одређења вере), исџоведанања вере*, теолошке монографије, дисертације, научни чланци, прикази, рецензије, прегледи, осврти, реферати, саопштења, дискусије на теолошким скуповима;
- (б) богословско-дидактички подстил: *дидакџичке (доџмаџске и моралне) џројоведи, дидакџичке џосланице*, академска предавања (на теолошким студијама и у богословијама), уџбеници, приручници, хрестоматије, компендијуми, теолошке енциклопедије, богословски терминолошки речници, лексикони;
- (в) богословско-популарни подстил: *џредкрџиџењеске кайџихезе, кайџихезе новоџросвећенима, џредбрачне кайџихезе, кайџихизиси, џолемички (аџолоџеџски и др.) сџиси, мисионарска џисма, џисма духовним чедима*, популарна предавања о вери и духовности;

2. административни стил у сфери унутарцрквене комуникације:

- (а) законодавно-правни подстил у сфери црквеног (канонског) права: *канони, каноничке џосланице, канонички одџовори на џиџања, законски џројиси у сфери црквеноџ и црквено-џрађанскоџ џрава, дисциџлинарни џиџици (џравила манастирскоџ оџиџџеџиђа и скиџскоџ живоџа)*, одлуке, укази, директиве органа црквенозаконодавне, судске и извршне власти, црквени устави, статути црквених организација, уредбе, резолуције црквених сабрања (скупова);
- (б) пословни подстил у сфери унутарцрквене комуникације: уговори, споразуми и сл. документа, записници са седница црквених органа и организација;
- (в) дипломатски подстил у сфери деловања Цркве на међународном плану: протоколи, уговори, конвенције, коминикеи, меморандуми, *џомоси о даривању ауџокефалије, мирна џисма*;
- (г) индивидуално-потврдни подстил везан за делатност клирика (свештенослужитеља, студената и ученика духовних школа) и уцрквењених лаика: аутобиографије, дипломе, сведочанства, уверења, потврде, карактеристике, *блаџослови* (препоруче архџјереја и јереја), *исџоведна џисма* кандидата за хиротонију; *исџовесџи*;
- (д) кореспонденцијски подстил у сфери унутарцрквене комуникације: писма, молбе, жалбе, извештаји, *џемаџизми*, захтеви, позиви, пуномођја;

3. информативно-публицистички стил у сфери информисања и јавног деловања (мисије) Цркве:

- (а) информативни подстил: *информационе џосланице, хеорџолошки џексџови*, краће информације, шире информације, хронике, прегледи писања верске штампе (сајтова, радио- и телевизијских програма и станица), *саоџиџења за јавностџ* црквених органа и организација, интервјуи свештених лица, извештаји о догађајима из живота Цркве;
- (б) аналитички подстил: уводници, коментари, осврти, критички чланци, прикази;
- (в) књижевнопублицистички подстил: репортаже, фељтони о вери, духовности, о животу Цркве;

4. разговорни стил карактеристичан за носиоце православног социолекта: етикеџијски жанрови поздрава при сусрету и на растанку, обраћања, молбе, изражавања савета, захвалности, извињења, жеље, утехе, саучешћа, честитања;

5. књижевноуметнички стил у сфери духовности:

- (а) поетски жанрови: *џројар, кондак, сџихира, акаџисџи, канон, народна духовна (молиџвена) џесма*, и др.;

(б) прозни жанрови: *ејидидактичке* (*јанејирици*, *надјродне*, *јоздравне*) *јројоведи*, *ејидеиктичке јосланице*, *хајіоірафије*, *јролошка казивања* (*расуђивање*, *созерцање*), *изреке* (*максиме*) и *јоуке* *Ојџаца* и *јодвижника*, *јодвижнички сјослови*, *молићвени дневници*, *службе* (*молићвословља*, *чинойследовања свейих Тајни*), приче, новеле, приповетке, романи са духовном тематиком (подробније о систему сакралних жанрова у нашој интерпретацији в. у: Кончаревић 2012: 127–129).

На тај начин, комбиновањем критеријума разрађених на нивоу секуларног функционалностилског комплекса и оних који су издвојени у досадашњим анализама стилоа, подстилова и жанрова сакралне комуникације, дошли смо, чини нам се, до јединствене и непротивречне таксономије која представља полазну основу за потпуније сагледавање сакралног функционалностилског комплекса на свим нивоима његове стратификације (функционални стилови, функционалне подврсте или подстилови и жанрови који их конституишу), а чије је екстралингвистичко утемељење садржано у интегрисаности живота Цркве као историјске и есхатолошке творевине у свеукупни живот сваке конкретне етносоциокултурне заједнице у којој она делује. Напоменућемо да су предмет усвајања у настави Стилистике пре свега специфично сакрални жанрови, а затим жанрови који се издвајају по критеријумима фреквентности, спознајне вредности и релевантности за професионалну делатност катихета и свештенослужитеља. Без претходног систематског обучавања појединим жанровима, посебно оним који су ислучиво у домену сакрума, не може се ни овладати карактеристикама културе изражавања у домену сакрума, коју карактерише пре свега узвишеност, а затим и складност између израза и садржаја и лепота самога израза, а она, са своје стране, подразумева еуфоничност, варијантност, експресивност, у неким случајевима афективност или ритимичност (о овим одликама језичке правилности в. Ивић — Брборић 2007: 51–63), што ћемо поткрепити неколиким примерима (исповедно писмо, свештеничка заклетва, проповед):

Установивши свештеничку службу, божански проповедници и апостоли а са њима и боноснои оци наредилише: да се без проверавања нико не уздиже на степен свештенства, нити да божанствене обреде врше непосвећени. Тога ради поставивши свога духовног сина (*име и јрезиме кандигата*) пред икону Господа Христа и Пречисте Богородице и подсетивши га на страшни суд Божији, затражио сам од њега да искрено, по својој савести, исповеди све своје пређашње грехе које је као човек у животу учинио. Испитавши дубину његовог срца, утврдио сам да је достојан свештеничког чина, што му потврђујем у име Оца и Сина и Светога Духа. Амин.

Ја (*име и јрезиме*), који желим да примим свештенички чин, знам да је велика тајна свештенства и да су са њом спојене тешке дужности, за чије ћу извршење морати дати одговор на Страшном суду Христа Господа, али се приклањам пред вољом Светог Духа, да Му се не бих противио. Заклињем се свемогућим Богом пред светим Јеванђељем да верујем и да ћу веровати тврдо и несумњиво у све догмате које исповеда света Црква, чувати сва њена правила која су прописали Сабори, и ни у чему нећу друкчије умовати, него само онако како учи света саборна, источна, једна православна Црква. Заклињем се да ћу по рукоположењу у свештенички чин своју свештеничку дужност вршити часно и поштено: да ћу поверени ми народ учити закону Божијем марљиво и ревносно и да ћу се исто тако и сам усавршавати у читању и разумевању Светог Писма и духа његова. <...> Најискреније обећавам да ћу учити народ да живи у миру и упућивати га да испуњава наредбе црквених власти, у славу Свете Тројице, Бога јединог, кога сви исповедамо, кога ћу, обавезујем се, љубити срдечно и поштовати искрено. Заклињем се да ћу

свеколиком усрдношћу и тачношћу обављати у својој цркви свето богослужење по уставу, и свете тајне са побожношћу вршити.

Зато, радујмо се, браћо и сестре, што смо створени и што постојимо — не за смрт и ништавило, већ за вечни живот и непролазност! Радујмо се, јер је Васкрсли Христос победио грех, смрт и сваку човекоубилачку демонску силу! Радујмо се, јер је разагнао мрак смрти из људског бића и таму незнања из људског ума и из човекових очију! Радујмо се што, благодарећи Васкрсењу Његовом, у дубинама бића и твари више не царују мрак и смрт, него непролазна светлост и вечни живот! Радујмо се и веселимо се што историја света и рода људског више није бесповратно умирање и ишчезавање, већ стварност за-квашена квасцем вечног живота!

Рад на сакралним жанровима подразумева уочавање њихових структурно-композиционих и језичких (творбених, морфолошких, синтаксичких, лексичких) одлика. За студенте теологије најбитније је рецептивно и продуктивно овладавање лексичким планом сакралног израза, по коме се он у највећој мери и диференцира у односу на свакидашњи, секуларни израз.

Лексички план сакралног функционалностилског комплекса у савременом српском језику карактерише се низом специфичних обележја, од којих су нека везана за утицај црквенословенског језика — богослужбеног језика *Pax Slavia Orthodoxa* чијом структуром студенти теологије овладавају у засебном курсу (обавезни дво-семестрални предмет, са предзнањем из богословије у којој се овај језик учи 5 година). У настави Стилистике уочавају се следеће карактеристичне појаве везане за лексику сакралног израза:

1. Висок удео термилошке лексике црквенословенске провенијенције, посебно из домена литургике, црквеног права, аскетике, нпр. *аінец, возілашавати, лажица, сїранойријемница*;
2. Терминологизација општеупотребне црквенословенске лексике уз добијање новог лексичког значења (*їравило* у смислу *молийвено їравило, часови* у значењу *служба часова*), развијање допунских преносних значења (*служба* у значењу *доїслужење, їо-слушање* у значењу *обавеза, дужностї, їоклон* у значењу *меїианија*), промену конотативних значења (*смирење, чаша, їрон*);
3. Висок удео црквенословенизама у категорији нетермилошке лексике: *двоједушностї, нелицейријайно, оскврњење, усековање, целомудреностї*;
4. Постојање специфичних неологизама и оказионализама црквенословенске провенијенције, који се обично користе у сленгу ужих група, типа: *блаїословија* (хумористички или иронично интонирано: *доїословија*), *їроћи мийтарсїва* (положити испите или испунити неке друге обавезе), и сл.;
5. Преференција религиолектизама црквенословенске провенијенције уместо општеупотребних лексема, нпр. *бавийи се рукодељем* ум. *бавийи се ручним радом, ручном из-радом їредмеїа, їроизнеїи їройовед* ум. *изїовориїи їройовед, савришавати Лийур-їију* ум. *служийи Лийурїију*;
6. Специфичности у реализовању синонимских односа између лексема:
 - а) синонимија лексичких јединица од којих једна припада општекњижевном језику, а друга (по правилу црквенословенизам) има религиолекатски карактер: *їануће* — *умиљење, објективностї* — *нелицейријайностї, одећа* — *одежда, їољубийи* — *целивати, колебљивостї* — *двоједушностї*;
 - б) синонимија црквенословенизама и општеупотребних лексема: *добродейиљни* — *врлински, изображење* — *їредсїава, лажица* — *кашичица, їомјануїи* — *оїоменуїи се, сейиїи се* (у *молийви*), *сасуд* — *їосуда, униније* — *їуїомора*;

в) постојање синонимских редова (укључујући црквенословенизме у њиховом саставу) чији се чланови диференцирају по припадности различитим стилским регистрима (неутрални, односно општеупотребни, узвишени или снижени регистар), типа: *йрезвиѿер — јереј — свешиѿенослужиѿиель — свешиѿеник — йой — йоѿа — расоносац — маниѿиѿаш; йросфора — наора*, или по градуалности (степену изражености одређене особине): *раскајѿи се — йокајѿи се, слабостѿ — немоћ — йалостѿ, врлински/ добродетельан — достѿојан — блажен — йрейодобан — светѿ* (о лексици сакралног израза детаљније в. Кончаревић 2012 а).

У оквиру сваког стила, подстила и најважнијих (по спознајном, комуникационом и критеријуму фреквентности) жанрова студенти се упознају са остварењима која могу послужити као образац у језичком и структурно-композиционом обликовању аналогних текстова, анализирају лексичка, творбена, синтаксичка средства карактеристична за дати жанр или подстил, а затим у индивидуалном, групном и раду у паровима, после низа преткомуникативних и условно-комуникативних вежбања продукују текстове са задатом тематиком (селекцију и презентацију текстова, систем вежбања за рецептивно и продуктивно усвајање навика и умења у области стилистике сакрума на материјалу руског језика као страног разрадили смо у уџбенику *Руски језик у комуникацији и мисији Цркве*, односно, за научни стил, *Руски језик у ѿеолоѿији — исѿ*. Кончаревић 2011, Кончаревић 2014). На тај начин теоријска знања налазе примену у ситуацијама блиским оним из реалне професионалне делатности свештенослужитеља и катихета, у којој је комуникативна компетенција, и посебно култура изражавања, једна од најбитнијих конституената.

Стилистика в высшем богословском образовании

Резюме: Предлагаемая работа представляет попытку обоснования модели обучения функциональной стилистике сербского языка в отечественных богословских вузах из прескриптивной (нормативной) перпективы, с целью рассмотрения иерархически высших лингводидактических категориальных признаков (цели и содержание) учебной презентации любого из стилей, подстилей и жанров сакрального функционально-стилевого комплекса.

Автор приходит к выводу, что основу практической стилистической компетенции студентов богословия представляет владение сакральными функциональными стилями сербского языка — научно-богословским, официально-деловым стилем в сфере деятельности Церкви, информативно-публицистическим стилем церковных СМИ и литературно-художественным стилем произведений из сферы духовности. Овладение сакральными стилями и жанрами ориентировано не только на рецептивный, но и на продуктивный план, ввиду важности практических навыков и умений в области стилистики для будущей профессиональной деятельности священнослужителей и преподавателей катехизиса.

Литература

- Ивић — Брборић 2007:** П. Ивић, Б. Брборић, *Мерила језичке йравилностѿи*. [In]: П. Ивић (уред.), *Срѿски језички йриручник*. Београдска књига, Београд, 2007, 51–64.
- Кнежевић 2011 а:** И. Кнежевић, *Иниѿерѿексѿуалностѿ као дисѿинкѿивно обележе научной сѿиила са йоседним освѿѿом на ѿеолошке научне радове на енѿлеском или срѿском језику*. Стил, Београд, 2011, 10, 213–223.
- Кнежевић 2011 б:** И. Кнежевић, *Научни сѿиил енѿлеској и срѿској језика у областѿи ѿеолоѿије*. *Докѿорска дисерѿиација*. Београд, 2011. (дактилографисани рукопис)

- Књига предмета 2014:** *Књига предмета. Богословско-историјски програма. Богословско-католички програма.* Православни богословски факултет, Београд, 2014.
- Кончаревић 2010:** К. Кончаревић, *Научни стил руског језика у области теологије: лингвистички и лингводидактички аспекти.* [П]: Б. Шијаковић (уред.), *Српска теологија данас*, књ. 1. Београд: Православни богословски факултет, 2010, 414–427.
- Кончаревић 2011 а:** К. Кончаревић, *Руски језик у теологији. Обликовање теолошког текста. Техника преводњења.* Београд: Православни богословски факултет — Институт за теолошка истраживања, 2011.
- Кончаревић 2011 б:** К. Кончаревић, *Славистичка истраживања у теолошким сферама: истраживачки проблеми и резултати.* Црквене студије, Ниш, 8, 187–213.
- Кончаревић 2012 а:** К. Кончаревић, *Лексички систем православног социјалног језика у савременом српском и руском језику (околу конфронтационе анализе).* Октоих, Никшић, 3, 27–38.
- Кончаревић 2012 б:** К. Кончаревић, *О базичним категоријама лингвистике сакрума.* [П]: Б. Шијаковић (уред.), *Српска теологија у двадесетом веку: Истраживачки проблеми и резултати*, књ. 12. Београд: Православни богословски факултет, 2012, 113–141.
- Кончаревић 2013 а:** К. Кончаревић, *О базичним категоријама конфронтационих теолошких истраживања (на материјалу словенских језика),* Српски језик, Београд, књ. XVIII, 2013, 5–22.
- Кончаревић 2013 б:** К. Кончаревић, *Сакрална комуникација: норме, традиције, средства.* Београд: Православни богословски факултет — Институт за теолошка истраживања, 2013.
- Кончаревић 2014:** К. Кончаревић, *Руски језик у комуникацији и мисији Цркве. Функционални стилови, жанрови, ресурси.* Београд: Православни богословски факултет — Институт за теолошка истраживања, 2014.
- Митрофанова 1996:** О. Д. Митрофанова (ред.), *Пороговый уровень. Русский язык.* Том 1: *Повседневное общение.* Том 2: *Профессиональное общение.* Москва: Русский язык, 1996.
- Тошовић 1989:** Б. Тошовић, *Преподавание лингвистики русского языка в сербскохорватской языковой среде,* Русский язык за рубежом, Москва, 3, стр. 44–46.